

„Sukob sjećanja i simbola“

O spomeničkoj baštini i sjećanju na svjetske ratove u koprivničkoj Podravini

HRVOJE PETRIĆ

Autor analizira spomeničku baštinu kao simbole i neke elemente sjećanja u koprivničkoj Podravini, tj. prostoru grada Koprivnice i njegove okolice. Danas je to dio prostora sjeverozapadnog dijela Republike Hrvatske. Prostor se nalazi neposredno uz granicu između Republike Hrvatske i Republike Mađarske, a smješten je na udaljenosti oko 90 km sjeveroistočno od Zagreba.¹ Težište obrade ovoga teksta je na izabranim spomenicima te drugim oblicima sjećanja koji se odnose na Prvi i Drugi svjetski rat. U obzir su uzeti postojeći, ali i uništeni ili preinačeni objekti spomeničke baštine obrađeni na nekoliko tipičnih i po autoru ovoga priloga subjektivno izabranih primjera. Promjene koje su se događale sa spomenicima vezanim uz svjetske ratove na koprivničkom području u drugoj polovici 20. stoljeća ukazuju na svojevrsni „sukob sjećanja i simbola“. U pristupu, težište izlaganja je na komparativnom proučavanju spomeničke baštine vezane uz svjetske ratove te na promjenama percepcije spomenute spomeničke simbolike do današnjih dana.

¹ D. Feletar, Značenje geografskog položaja i demografskih osobina za razvoj Koprivnice u prošlosti i sadašnjosti, Koprivnica – grad i spomenici, Koprivnica 1986, 11. Koprivnica je udaljena 339 km od Beča, 269 km od Budimpešte, 369 km od Beograda i 267 km od najvažnije hrvatske morske luke – Rijeke s kojom je od 1870. godine povezana željezničkom prugom što je davalo mogućnosti za prometnu valorizaciju i razvoj gospodarstva.

Gljučne riječi: Koprivnica i okolica, spomen-obilježja, NOB, svjetski ratovi, promjena imena

1. Uništenje ustaškog spomenika u Drnju

Prvi primjer vezuje se uz „sukob sjećanja i simbola“ jer se radilo o postavljanju spomenika totalitarističke ideologije koji je fizički uništen nakon 1945. godine te zamijenjen antifašističkim spomenikom na istom mjestu.

U pograničnom selu Drnje,² smještenom na 95-om kilometru željezničke pruge između Zagreba i Budimpešte (sjeveroistočno od grada

Koprivnice), na središnjem je seoskom trgu, 1942. godine bio podignut ustaški spomenik. Ustaše su zaključili da će u Drnju povodom prve godišnjice Nezavisne Države Hrvatske podignuti spomenik „koji je izradio seljački sin iz Peteranca, mladi nadareni kipar Ivan Sabolić – učenik profesora Augustinčića na Akademiji likovne umjetnosti u Zagrebu... Kip je visok 2,20 m i postavljen na 8 m visokom postolju koje je besplatno izgradio zidarski obrtnik Šimun Marković.“ Spomenik je svečano otkriven 18. listopada 1942. godine. Prigodom otvorenja prvi je govorio Franjo Blažek, ustaški tabornik u Drnju, a blagoslov je obavio „presvijetli g. apost. protonotar, župnik i narodni zastupnik (Stje-

² H. Petrić, Općina i župa Drnje. Povijesno-geografska monografija, Drnje 2000., 23.

pan op.p.) Pavunić.³ Spomenik su srušili partizani 1945. godine, miniranjem, a ostatke su odvezli na nepoznato mjesto.⁴

Na istom mjestu ranijeg ustaškog spomenika općinske vlasti su 1960. godine izgradile spomen-paviljon. U paviljonu su se nalazile slike poginulih u Narodnooslobodilačkoj borbi, a na vanjskim zidovima su dvije ploče s popisima poginulih boraca Narodnooslobodilačke borbe i žrtava fašističkog terora.⁵ Nakon 1945. godine središnji trg (gdje se nalazio spomen-paviljon) proglašen je Trgom palih boraca. Poslije 1990. godine promijenjeno mu je ime u Trg kralja Tomislava.⁶

2. Postavljanje i micanje partizanskog spomenika na sred. trgu u Koprivnici

Drugi primjer nalazi se u Koprivnici, a odnosi se na postavljanje spomenika na središnji gradski trg i njegovo micanje izvan grada nakon političkih promjena 1990. godine. Na tadašnjem koprivničkom Trgu maršala Tita 1955. godine, u povodu 10-e obljetnice pobjede nad fašizmom, postavljen je spomenik koji je prikazivao lik partizana koji klečeći drži pušku u ruci. Spomenik je dao postaviti Savez udruženja boraca Narodnooslobodilačkog rata (SUBNOR) općine Koprivnica, a izradio ga je akademski kipar Ivan Sabolić (autor ranije obrađenog ustaškog spomenika u Drnju 1942. godine).⁷ Ovaj je trg nastao u 17. stoljeću i nazivao se Pi-

aza ili Pijac.⁸ Godine 1866. dobiva ime Zrinski trg po Nikoli Šubiću Zrinskom, hrvatskom banu i vojskovođi iz 16. stoljeća.⁹ U vrijeme monarhističke (međuratne) Jugoslavije trg je, u određenom periodu, nosio ime po kralju Aleksandru Karađorđeviću,¹⁰ a u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske ponovo je prozvan Zrinskim trgom da bi nakon 1945. godine dobio ime Trg maršala Tita.¹¹ Mijenjanje imena ovom trgu jasno ukazuje kako su se razne vlasti i strukture moći promjenama imena na simboličan način obračunavale sa svojim ideološkim protivnicima. Trg maršala Tita je nakon 1990. godine, odlukom tadašnjih općinskih vlasti, preimenovan u Zrinski trg, a nove su vlasti odluku opravdale tumačenjem kako središnjem koprivničkom trgu vraćaju staro ime iz 1866. godine.¹²

Spomenik na središnjem trgu, vezan uz antifašističku borbu u liku partizana koji kleči, 1990. godine je odlukom vlasti, tj. Izvršnog vijeća Skupštine općine Koprivnica,¹³ na čelu kojega su bili članovi Hrvatske demokratske zajednice,¹⁴ premješten izvan gradskog područja na spomen-područje Danica gdje se nalazio prvi koncentracijski logor Nezavisne Države Hrvatske.¹⁵ Danas dio spomen-područja Danica i okolica služi kao parkiralište kamiona prehrambene industrije Podravka. Spomenik je danas neoštećen, a okoliš je sve do 2006. godine bio u relativno zapuštenom stanju.

3 Koprivnički Hrvat, br. 42, Koprivnica, 24. listopada 1942.

4 Prema izjavama mještana.

5 Franjo Horvatić je u svojoj knjizi „Spomenici NOB-a općine Koprivnica“, Koprivnica 1986, na stranici 44 krivo napisao da je spomen-paviljon podignut u čast palih boraca sela Drnje 1961. godine. Spomen-paviljon je podignut 1960. godine i to u čast palih boraca tadašnje općine Drnje koja je osim sela Drnja obuhvaćala još sela: Torčec, Botovo, Peteranec, Komatnica i Sigetec. Glas Podravine, Koprivnica 16. srpnja 1960. godine. Dana 10. srpnja 1960. godine u Drnju je bila održana proslava otkrivanja spomen-ploče i spomen-paviljona u novouređenom parku. Na proslavi su govorili Rade Bulat, bivši zapovjednik 32. divizije Narodnooslobodilačke vojske i Ante Dobrila Pepo, bivši partizanski zapovjednik Koprivnice.

6 Dokumentacija Mjesne zajednice Drnje.

7 F. Horvatić, Spomenici NOB-a općine Koprivnica, Koprivnica 1986, 45.

8 H. Petrić, Koprivnica u 17. stoljeću. Okoliš, demografske, društvene i gospodarske promjene u pograničnom gradu, Koprivnica 2005, 96-98.

9 L. Brozović, Građa zapovijest Koprivnice, Koprivnica 1978, 80.

10 D. Feletar, V. Prvčić, Koprivnički album, Zagreb 2006, 19.

11 M. Slukan Altić, Povijesni atlas gradova, knj. 3 – Koprivnica, Koprivnica-Zagreb 2005., 216.

12 Državni arhiv Varaždin, Arhivski sabirni centar Koprivnica, Dokumentacija Skupštine općine Koprivnica.

13 Rušenje antifašističkih spomenika u Hrvatskoj 1990-2000, Zagreb 2000., 87.

14 D. Feletar, I. Švegović, Izbori u Podravini 1990, Podravski zbornik, 17, Koprivnica 1990, 13.

15 Rušenje antifašističkih spomenika u Hrvatskoj 1990-2000, Zagreb 2000, 87; O logoru Danica više u: Z. Dizdar, Ljudski gubici logora „Danica“ kraj Koprivnice, 1941-1942, Časopis za suvremenu povijest, 34/2, Zagreb 2002, 377-407.

3. Prenamjena spomenika iz Prvog svjetskog rata na židovskom groblju u Koprivnici

Treći primjer nalazi se na koprivničkom židovskom groblju. Vezan je uz promjenu simboličke sjećanja na istom spomeniku. Spomenik je isprva bio postavljen za sjećanje na židovske žrtve Prvoga svjetskog rata, a načinio ga je arhitekt Slavko Löwy (Koprivnica, 1904. – Zagreb, 1996.). Nakon 1945. godine ovaj je spomenik bio prenamijenjen u spomenik židovskim žrtvama Drugoga svjetskog rata i holokausta tako da su brojke „1914.“ i „1918.“ zamijenjene brojkama „1941.“ i „1945.“. Na spomeniku se ništa drugo nije mijenjalo.¹⁶

Valja istaknuti da na području koprivničke Podravine postoji mali broj spomenika vezanih uz Prvi svjetski rat, npr. u središtu Gole, u crkvi u Koprivničkom Ivancu te spomenuti, kasnije prenamijenjeni, spomenik u Koprivnici. Nakon završetaka Prvog svjetskog rata postojala je nerealizirana inicijativa da se podigne spomen-obilježje s popisom poginulih u selu Peteranec.¹⁷

4. Primjeri odnosa prema dva spomen-obilježja vezana uz NOB u Koprivnici i Đelekovcu 1990-ih

Četvrti primjer je skrivanje spomenika. Radi se o spomen-ploči s imenima poginulih gimnazijalaca postavljenoj na zgradi nekadašnje koprivničke gimnazije, a sadašnje osnovne škole „Antun Nemčić Gostovinski“ u Koprivnici. Spomen-ploča sadržavala je imena poginulih članova SKOJ-a (Saveza komunističke

omladine Jugoslavije) koprivničke gimnazije. Bila je postavljena 26. prosinca 1965. godine.¹⁸ Čini se da je ploča 1991. godine, prilikom obnove škole, prekrivena fasadnom žbukom ili možda uklonjena.

Peti primjer je namjerno devastiranje spomen-ploče s imenima poginulih boraca Narodnooslobodilačke borbe te žrtava fašizma u selu Đelekovcu (sjeverno od Koprivnice) 1990-ih godina. Spomen-ploča bila je sastavni dio spomenika koji je podignula Mjesna organizacija SUBNOR-a (Saveza udruženja boraca Narodnooslobodilačkog rata) Đelekovec, 22. prosinca 1957. godine. Postojelo je od kamenih blokova, a na vrhu je postavljen kip partizana. Spomenik je rad akademskog kipara Julija Papića.¹⁹

Nepoznati počinitelji su 1990. godine razbili granitnu ploču s imenima poginulih te su pokušali rušiti postolje. Nakon izbijanja nekoliko kamenih blokova iz postolja odustali od daljnje devastacije jer su naišli na armiranu betonsku jezgru. Počinitelji vandalskog čina kojim je uništena spomen-ploča i značajno oštećeno postolje spomenika u Đelekovcu, nikada nisu procesuirani iako su bili poznati tadašnjim vlastima. Očito se radilo ne samo o vandalizmu i primitivizmu, nego i o „novom sukobu simbola“ koji je bio vrlo aktualan 1990-ih godina, kada je diljem Republike Hrvatske devastirano mnogo spomen-obilježja antifašističke borbe. Na spomen-ploči su bila upisana 53 imena partizana te 23 imena žrtava fašističkog terora. Uništavanje spomen-ploče u Đelekovcu je imalo posebnu „težinu“ jer je poznato da je u vrijeme Drugoga svjetskog rata Đelekovec bio selo koje je, u razmjernima Koprivničke Podravine, dalo natprosječno velik broj partizana (više od 400 boraca u populaciji 2000 stanovnika).

Općina Đelekovec, ubrzo nakon uništavanja stare ploče, postavila je novu ploču s križem i hrvatskim grbom te natpisom: „U spomen svim palima za Hrvatsku.“²⁰ Nove općinske vlasti u Đelekovcu su nakon 2000. godine zamijenile tu spomen-ploču novom na kojoj je natpis identičan onome iz 1957. godine dok su na

16 D. Ernečić, Židovi u Koprivnici (katalog izložbe), Koprivnica 2005, 33–34. Fotografija spomenika poginulima u Prvom svjetskom ratu na stranici 32. O promjenama na spomeniku prema vlastitim terenskim istraživanjima i današnjem stanju spomenika na židovskom groblju u Koprivnici.

17 Prema dokumentaciji Župnog ureda Peteranec.

18 F. Horvatić, Spomenici NOB-a općine Koprivnica, Koprivnica 1986, 46.

19 Arhiv Osnovne škole „Mihovil Pavlek Miškina“ Đelekovec, Spomenica škole Đelekovec, knj. 2, školska godina 1957/58.

20 Rušenje antifašističkih spomenika u Hrvatskoj 1990–2000, Zagreb 2000, str. 87.

Tab. 1. Spomen-obilježja Narodnooslobodilačke borbe postavljena do 1990. godine
(izvor: F. Horvatić, Spomenici NOB-a Općine Koprivnica, Koprivnica, 1986, 44-48).

Naselje	Vrsta spomen-obilježja	Broj spomen-obilježja	Godina podizanja
Bakovčice	Spomenik	1	1985.
Belanovo Selo	Poprsje	1	1977.
Borovljani	Spomen-ploča	1	?
Botovo	Spomenik	1	1963.
Bregi	Spomenik	2	?
Donja Velika	Spomen-kosturnica	1	1954.
Dimje	Spomen-paviljon, spomen-bista	2	1961, 1980-e
Duga Rijeka	Spomenik	1	1976.
Đelekovec	Spomen-ploča, spomenik, spomen-bista	3	1957.
Glogovac	Spomen-ploča	2	1958, 1985.
Herešin	Spomen-ploča	1	?
Hlebine	Spomen-ploča, spomen-ploča	3	1963, 1977.
Lučbreški Ivanac	Spomen-dom, spomenik, spomen-kosturnica	4	1957, 1979, 1985.
Ivančec	Spomen-ploča	1	1961.
Jagnjedovac	Spomen-kosturnica	1	1962.
Koprivnica	Sve vrste spomen-obilježja	23	1947-1985
Koprivnička Rijeka	Spomen-ploča	1	1976.
Kuzminec-Koledinec	Spomenik	1	1986.
Ladislav	Spomen-ploča	1	1985.
Lepavina	Spomen-kosturnica	1	1959.
Mala Mučna	Spomen-ploča, spomenik	2	?, 1965.
Mali Poganac	Spomenik, spomen-ploča	2	1985.
Novigrad Podravski	Spomen-ploča, spomenik, poprsje, spomen-kosturnica	6	1946-1976
Plavšinac	Spomenik	1	1959.
Rasinja	Spomen-kosturnica, spomen-ploča	3	1957, 1963.
Radeljevo Selo	Spomen-ploča	1	1979.
Reka	Spomen-ploča, spomenik	3	1957, 1985.
Ribnjak	Spomenik	2	1966, 1976.
Sokolovac	Spomenik, spomen-ploča	2	1960.
Subotica	Spomenik	1	1965.
Široko Selo	Spomenik	1	?
Velika Mučna	Spomenik	1	1958.
Veliki Poganac	Spomen-kosturnica, spomen-škola, spomen-ploča	3	1959, 1961, 1964.
Vlaislav	Spomenik		1961.

postolju spomenika još uvijek vidljivi tragovi devastacije.²¹

5. O ostalim spomen-obilježjima vezanim uz NOB

U koprivničkoj Podravini je prije 1990. godine bilo podignuto ukupno 80 spomen-obilježja

vezanih uz Narodnooslobodilačku borbu (od 1941. do 1945. godine). Od toga ih je u gradu Koprivnici bilo 23 (29%), a u okolnim selima 57 (61%). U nizinskim selima bilo je 14 spomen-obilježja, a 43 spomen-obilježja u brdskim selima gorja Kalnik i Bilogore u kojima je Narodnooslobodilačka borba imala najjača uporišta.²²

Prema terenskim obilascima spomen-obilježja koje sam izvršio u više navrata, u razdoblju između 1993. i 2012. godine, utvrdio sam da

²¹ Prema vlastitim terenskim istraživanjima.

²² F. Horvatić, Spomenici NOB-a općine Koprivnica, Koprivnica 1986, 44-48.

Tab.2. Pokušaj rekonstrukcije promjene naziva ulica koje su bile vezane uz Narodnooslobodilačku borbu u Koprivnici 1991. (izradio: H. Petrić).

Nazivi ulica i trgova do 1991. godine	Nazivi ulica i trgova nakon 1991. godine
Trg maršala Tita	Zrinski trg
Trg republike	Trg bana Josipa Jelačića
Trg Vladimira Bakarića	Trg Eugena Kumičića
Ive Marinkovića	Ante Starčevića
Udame brigade „braća Radić“	Braće Radić
Branka Severa	Stjepana Kukeca
I. krajiške proleterske brigade	Tome Šestaka
Trg Veljka Vlahovića	Trg kralja Tomislava
28. slavonske divizije	Tome Blažeka
Ulica JNA	Dure Estera
Kalničkog (partizanskog) odreda	Josipa Reša
Trg Borisa Kidrića	Trg podravskih heroja
7. studenog 1943.	Podravska
Stjepana Prvčića	Hercegovačka
Milivoja Marjana	Ljudevita Gaja
Trg Ive Lole Ribara	Trg kralja Krešimira
Moše Pijade	Ivana Meštrovića
Marcela Sestrića	Dalmatinska
Nikole Severovića	Istarska
Tome Bešenića	Opatička
32. divizije	Hrvatske državnosti
Put VII. banijske divizije	Kneza Domagoja
Augusta Cesarca	Franjevačka
Gustava Perle Bende	Ivana Mažuranića
Ulica oslobođenja	Starogradska
Rade Končara	Antuna Mihanovića
Končarev prilaz	Milana Kmpotića
Proleterskih brigada	Antuna Gustava Matoša
Viktora Bubnja	Ljudevita Posavskog
Anke Butorac	Rudolfa Horvata
Josipa Kraša	Josipa Jurja Strossmayara
Trg Edvarda Kardelja	Trg kralja Zvonimira
5. maja	Stjepana Miklaužića
Žrtava fašizma	Kraljice Jelene
Neznanog junaka	Ferde Rusana
Branka Jambrešića	Braće Malančec
21. slavonske udarne brigade	Magdalenska
Marijana Badela	Petra Svačića
Eshila Pavičića	Beč
Boška Buhe	Brune Bušića
Nikole Demonje	Andrije Hebranga
Blaža Vidatića	Ante Neimarevića

je dio spomen-obilježja devastiran (ukupno 18 spomen-obilježja ili 23 %) ili premješten (ukupno šest spomen-obilježja ili 7 %) s prvobitnih mjesta u selima koprivničkog kraja dok je najveći dio spomen-obilježja (56 spomen obilježja ili 70 %) ostao potpuno neoštećen. Najveći dio spomen-obilježja Narodnooslobodilačke borbe u koprivničkom kraju je devastiran ili maknut s prvobitnih mjesta u gradu Koprivnici, posebice tijekom 1990-ih godina. U knjizi o rušenju antifašističkih spomenika u Hrvatskoj od 1990. do 2000. godine utvrđeno je da je oštećeno ili uništeno 27 spomen-obilježja.²³

Središnji spomenik je premješten s glavnog gradskog trga na prostor izvan grada Koprivnice – tri (od pet) spomen-biste su maknute s mjesta na kojima su se nalazile do 1990. godine. Bistama koje su ostale djelomično su devastirana slova s natpisima, kao na primjer Branku Jambrešiću-Zriki ispred OŠ „Đuro Ester“ pa djeca i prolaznici ne mogu saznati čije je to poprsje. Jedna spomen-ploča je vjerojatno prekrivena fasadom ili možda uklonjena (što nije navedeno u knjizi o rušenju antifašističkih spomenika u Hrvatskoj od 1990. do 2000. godine) dok su gotovo sve ostale spomen-ploče skinute s mjesta na kojima su se nalazile do 1990. godine. Srećom, najveći dio skinutih spomen-ploča smješten je u Muzej grada Koprivnice.²⁴

6. Primjer rušenja te obnove domobranskog spomenika u Koprivnici i uništavanja grobalja

Nakon 1990. godine zabilježen je i primjer obnove srušenog spomenika u čast poginulih domobrana „25. travnja 1942. u Kalničkoj

planini“. Taj je spomenik bio podignut u krugu tadašnje domobranske vojarne u Koprivnici. Srušen je nakon 1945. godine kada je vojarnu (kasarnu) koristila Jugoslavenska narodna armija, a iznova je izgrađen, tj. obnovljen u nekađšnjoj vojarni „Ban Krsto Frankopan“ Hrvatske vojske 22. travnja 1997. godine, od strane Gradskog poglavarstva grada Koprivnice i udruge „Hrvatski domobran“ Ogranak Koprivnica.²⁵

U gradu Koprivnici dolazilo je i do namjernog uništavanja groblja. Lokalne vlasti Nezavisne Države Hrvatske uništile su dio židovskog groblja u Koprivnici kada je dio spomenika bio srušen, dio slomljen, a mnoge grobnice razvaljene. Dio tragova tadašnje devastacije vidljivi su i danas (porušeni spomenici i obiteljske grobnice, oštećenja spomenika od metaka itd.).²⁶ Istovremeno, devastirano je i pravoslavno groblje.

Na dijelu današnjeg središnjeg gradskog groblja u Koprivnici prije 1945. godine postojalo je vojničko groblje na kojem su bili pokapani pripadnici oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske, njemački vojnici i pripadnici njihovih saveznika (npr. Kozaka i sl.). Do namjernog uništavanja groblja preoravanjem došlo je nakon 1945. godine²⁷ kada su nakon pobjede partizana na simboličan način uništavani spomenici i simboli koje je zajedno sa svojim saveznicima podigla Nezavisna Država Hrvatska. U koprivničkom slučaju, uništavanjem groblja napravljen je pokušaj onemogućavanja sjećanja na one koji su bili pokopani na tom dijelu groblja.

23 Z. Novak, R. Bosanac, Indeks srušenih, oštećenih i uklonjenih spomenika NOB po županijama odnosno naseljima, u: Rušenje antifašističkih spomenika u Hrvatskoj 1990-2000, Zagreb 2000, 362-363. U tom indeksu ima grešaka. Autorice su na stranici 362 napisale da je „bista nainvog slikara Franje Mraza ispred istoimene OŠ“ u Drnju nepoznatog autora uklonjena. Autor biste je poznat i to je akademski kipar Josip Fluksi, a bista nikada nije bila uklonjena. Usput napominjem da se ova škola od 1990. godine ne zove imenom Franje Mraza.

24 Rušenje antifašističkih spomenika u Hrvatskoj 1990-2000, Zagreb 2000, 87-88, 398. i rezultati vlastitih zapažanja dobivenih terenskim obilascima spomen-obilježja.

25 Na spomen-obilježju je zapisano da su prvo spomen-obilježje iz 1942. godine podignuli „časnici, dočasnici i vojnici 1. koturske bojne u Koprivnici i građani grada Koprivnice“.

26 K. Švarc, Stopedeset godina židovskog groblja u Koprivnici, Scientia Podraviana, 15, Koprivnica 2001, 9.

27 Tadašnji ministar unutrašnjih poslova Vicko Krstulović potpisao je 6. srpnja 1945. godine okružnicu o „uklanjanju vojničkih groblja okupatora“ koja se odnosila na cijelu Hrvatsku. „Od svih ovih postupaka izuzeta su grobišta i grobovi domobrana“. Z. Dizdar, V. Geiger, M. Pojić, M. Rupić, Partizanska i komunistička represija i zločini u Hrvatskoj 1944-1946. Dokumenti, Slavonski Brod 2005, 177-178.

Tab.3. Promjene obrazovnih ustanova (izradio: H.Petrić).

Vrsta obrazovne ustanove	Naziv do početka 1990-ih	Naziv nakon početka 1990-ih
Dječji vrtić	Marica Prvčić	Tratinčica
Osnovna škola	Mira Bano	Antun Nemčić-Gostovinski
Osnovna škola	7. studeni 1943.	Braća Radić
Osnovna škola	Branko Jambrešić Zriko	Đuro Ester
Gimnazija	Ivo Marinković	Fran Galović

7. O promjenama imena obrazovnih ustanova u Koprivnici

Kao primjer brisanja sjećanja treba spomenuti promjene imena obrazovnih ustanova u gradu Koprivnici tijekom 1991. godine. Osnovne škole su do kraja 1991. godine imale nazive po žrtvama fašizma (Mira Bano), po poginulim pripadnicima Narodnooslobodilačke vojske (Branko Jambrešić – Zriko) ili po danu prvog oslobođenja Koprivnice „7. studeni 1943.“. Dječji vrtić koji je nosio ime po žrtvi fašizma (Marica Prvčić), također je preimenovan. Dobio je nepolitičko ime poljskog cvijeta – „Tratinčica“. Osnovne škole dobile su imena po ljudima iz kulture i politike koja su svojom djelatnošću bila vezana uz Podravinu. Po književniku Antunu Nemčiću Gostovinskom, po političarima i književnicima braći Radić (Antunu i Stjepanu) dobiva druga te po uglednom koprivničkom učitelju i književniku Đuri Esteru, koji je djelovao u 19. stoljeću, treća osnovna škola u Koprivnici.²⁸

Gimnazija u Koprivnici nosila je ime poginulog pripadnika Narodnooslobodilačke vojske i predratnog aktivista Komunističke partije Jugoslavije te profesora na koprivničkoj gimnaziji, Ive Marinkovića. Gimnazija je bila ukinuta reformama školstva sredinom 1970-ih godina, ali ubrzo je Školski centar, tj. kasniji Centar za odgoj i usmjereno obrazovanje nastavio nositi ime

²⁸ Zanimljivo je da je gotovo polovica članova Izvršnog vijeća Skupštine općine Koprivnica tada bila protiv davanja imena školi „7. studeni 1943.“ po braći Radić, već su se zalagali da ista škola nosi naziv Đuro Ester. Glas Podravine, 20.12.1991; Županija Koprivničko-križevačka, Tko je tko – školstvo, Koprivnica 1994/95., 11, 25, 34, 42.

Ive Marinkovića (od 1985. godine).²⁹ Početkom 1990-ih godina došlo je do obnove gimnazije u Koprivnici, ali joj je dano novo ime po književniku Franu Galoviću.³⁰ Iako je Fran Galović ugledan hrvatski pisac, vezan svojim književnim radom uz Starigrad kod Koprivnice (rodnom je iz Peteranca), činjenica je da on nikada nije bio niti učenik niti profesor ove škole.

8. Novi odnos prema spomenicima vezanim uz Drugi svjetski rat

Nakon 1990. godine simbolika spomenobilježja žrtvama Drugoga svjetskog rata je promijenjena. Tijekom 1990-ih godina u selima koprivničke okolice (Torčec, Peteranec, Drnje, Sigetec i drugdje) postavljena su spomenobilježja koja su se istovremeno odnosila na pripadnike oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske, na borce Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda (vjerojatno potaknuti politikom „pomirbe“ tadašnjeg predsjednika

²⁹ Glas Podravine, 31.5.1985. Istovremeno je i osnovna škola u Drnju dobila ime Franje Mraza, a koje je 1991. godine promijenjeno.

³⁰ Školski centar Koprivnica počeo je raditi kao jedinstvena organizacija udruženog rada 1. srpnja 1975. godine. Tada su prestale raditi dotadašnje srednje škole u Koprivnici: Školski centar „Boris Kidrič“, Škola za obrazovanje kadrova u privredi „1. maj“ i Gimnazija „Ivo Marinković“. Zanimljivo je da 1975. godine novoosnovani školski centar isprva nije imao ime vezano uz antifašističku borbu i tekovine socijalističke revolucije iako su sve tri u njega integrirane škole nosila takva imena. Školski centar Koprivnica, Izvještaj o radu školske godine 1975/76, Koprivnica 1976, 4.; D. Kovačić, Povijest obrtničke škole u Koprivnici, Scientia Podraviana, 20, Koprivnica 2006, 17.; V. Robotić, Stoljeće koprivničke gimnazije, Scientia Podraviana, 20, Koprivnica 2006, 18-19.

Republike Hrvatske Franje Tuđmana). Zanimljivo je da su na nekim spomen-obilježjima vezanima uz poginule u Drugom svjetskom ratu dodana i imena poginulih branitelja Domovinskog rata. Pri postavljanju spomen-obilježja imena svih poginulih vojnika napisana su zajedno, bez oznake kojoj su vojsci pripadali. Takva spomen-obilježja postavljena su na grobljima u Drnju i Torčecu te u središtima sela Peteranec i Sigetec. Postoje primjeri spomen-obilježja za sve poginule bez poimeničnog navođenja imena i prezimena poginulih, kao npr. na groblju u Đelekovcu (podignuto 2002. godine).³¹

Na spomen-obilježju u Drnju, na groblju, zajednički su uklesana imena poginulih pripadnika oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske te poginulih u Domovinskom ratu.³² Spomenik u Peterancu bio je postavljen 1997. godine u središtu sela, u neposrednoj blizini općinske zgrade i škole.³³ Spomen-obilježje se sastoji od anđela crne boje na postolju gdje su zapisana imena poginulih u Peterancu u vrijeme Drugoga svjetskog rata, neovisno o tome kojoj su zaraćenoj strani pripadali. Ubrzo nakon podizanja spomenika, nepoznati počinitelji su devastirali njegov dio.

9. O promjenama imena ulica, trgova i ustanova u Koprivnici 1991.

Prije kraja 1991. godine u Koprivnici je više od 50 imena ulica i trgova povezano s Narodnooslobodilačkom borbom, poginulim borcima ili žrtvama fašizma što je predstavljalo nešto više od polovice ukupnog broja naziva koprivničkih ulica i trgova.³⁴

Godine 1991., promijenjena su imena više od 40 ulica i trgova koji su bili vezani uz Narod-

Sl. 1. Spomenik poginulima u Prvom svjetskom ratu u Goli (foto: H. Petrić, svibanj 2010.).

nooslobodilačku borbu i antifašizam, ili oko tri četvrtine od njihovog ukupnog broja. Nazivi koprivničkih ulica koji su se odnosili na sudionike Narodnooslobodilačke borbe i žrtve fašizma nakon 1991. godine, ostali su nepromijenjene (Mihovila Pavleka Miškine, Franje Gažija, Franje Mraza, Tome Čikovića, dr. Željka Selinger, Mije Šimeka, Vladimira Nazora, Ivana Gorana Kovačića, Tome Prosenjaka, Grgura Karlovčana te trg dr. Tomislava Bardeka). Dakle, nepromijenjeno je ostalo 10 imena ulica i jednog trga, odnosno oko četvrtine od ukupnog broja ulica i trgova nazvanih po Narodnooslobodilačkoj

31 Prema vlastitim terenskim istraživanjima; Vendi, 13, Đelekovec 2002, 23.

32 H. Petrić, Općina i župa Drnje, 11, 176.

33 „Neka ih čuva anđeo mira“, katalog u povodu otvaranja spomen-obilježja, Peteranec 1997.

34 Državni arhiv Varaždin, Arhivski sabirni centar Koprivnica, Dokumantacija Skupštine općine Koprivnica; Koprivnica – plan grada, Zavod za katastar i geodetske poslove Koprivnica i Zavod za kartografiju Geodetskog fakulteta u Zagrebu, s.a. i vlastita terenska istraživanja.

borbi i njenim sudionicima prije 1990. godine.³⁵ Valja istaknuti da je koprivnička bolnica prije 1990. godine dobila ime „Dr. Tomislav Bardek“ koje je do danas ostalo nepromijenjeno.³⁶ Od tvornica jedino je ciglana od 1948. godine nosila ime „7. studeni 1943.“ (po prvom oslobođenju Koprivnice od ustaške vlasti),³⁷ a taj je naziv promijenjen odmah nakon 1990. godine.³⁸

10. Umjesto zaključka

Umjesto zaključka, na prostoru grada Koprivnice i okolnih sela, moguće je u razdoblju od 1945. do 1990-ih godina vidjeti svojevrсни „sukob spomen-obilježja“, odnosno sjećanja. To je posebno vidljivo na spomenicima i simbolima

35 Grad Koprivnica, Dokumentacija o ulicama; Plan grada Koprivnice i Koprivničko-križevačke županije, Meridijani, Samobor 2004. i vlastita terenska istraživanja. Glas Podravine, 13.12.1991. U prosincu 1991. godine promijenjene su sljedeće ulice i trgovi (u zagradi je stari naziv) vezani uz NOB: Trg kralja Zvonimira (Trg Edvarda Kardelja), Trg kralja Tomislava (Trg Veljka Vlahovića), Trg kralja Krešimira (Trg Ive Lole Ribara), Trg podravskih heroja (Trg Borisa Kidrića), Trg Eugena Kumičića (Trg Vladimira Bakarića), Opatička ulica (Ulica Tome Bešenica), Ulica Ante Starčevića (Ulica Ive Marinkovića), Ulica Ivana Meštrovića (Ulica Moše Pijade), Ulica Ljudevita Gaja (Ulica Milivoja Marijana), Dalmatinska ulica (Ulica Marcela Sestrića), Hercegovska ulica (Ulica Stjepana Prvčića), Istarska ulica (Ulica Nikole Severovića), Ulica Ljudevita Posavskog (Ulica Viktora Bubnja), Ulica Antuna Gustava Matoša (Ulica proleterskih brigada), Ulica Antuna Mihanovića (Ulica Rade Končara), Ulica Milana Krmpotića (Končarov prilaz), Starogradska ulica (Ulica oslobođenja i Starogradska cesta), Ulica Josipa Juraja Strossmayera (Ulica Josipa Kraša), Ulica Rudolfa Horvata (Ulica Anke Butorac), Ratarska ulica (Ulica Vilima Galjera), Ulica Stjepana Miklaužića (Ulica Petog maja), Ulica braće Malančec (Ulica Branka Jambrešića), Ulica kraljice Jelenne (Ulica žrtava fašizma), Franjevačka ulica (Ulica Augusta Cesarca), Ulica Ivana Mažuranića (Ulica Gustava Perle-Bende), Ulica Beč (Ulica Eshila Pavičića), Ulica Petra Svačića (Ulica Marijana Badela), Magdalenska ulica (Ulica 21. slavonske udarne brigade), Ulica Ferde Rusana (Ulica neznanog junaka), Ulica kneza Domagoja (Ulica Put VII. banijske divizije), Ulica Josipa Reša (Ulica Kalničkog odreda), Ulica Stjepana Kukeca (Ulica Branka Severa), Ulica Tome Šestaka (Ulica Prve krajiške proleterske brigade), Ulica Ante Neimarevića (Ulica Blaža Vidatića), Ulica Andrije Hebranga (Ulica Nikole Demone), Ulica Brune Bušica (Ulica Boška Buhe).

36 http://www.obkoprivnica.hr/povijest_bolnice.asp Pristup ostvaren 30.07.200.

37 D. Feletar, SOUR „Bilokalnik“ 1960-1980, Koprivnica 1980, 33.

38 Bilokalnik d.d. 1960-2000, Koprivnica 2000, 52-53.

vezanim uz razdoblje Drugoga svjetskog rata. Odmah po završetku Drugoga svjetskog rata pobjednička se strana temeljito obračunala s malobrojnim ustaškim i domobranskim spomen-obilježjima na koprivničkom području. Nakon 1990. godine došlo je do devastacije spomen-obilježja Narodnooslobodilačke i anti-fašističke borbe. Ta je devastacija posebno bila izražena u gradu Koprivnici, a u manjoj mjeri prisutna je i u nekim okolnim selima. U razdoblju 1990-ih godina došlo je i do pojave prvih spomen-obilježja poginulih pripadnika koji su pripadali oružanim snagama Nezavisne Države Hrvatske.

U razdoblju nakon 2000. godine došlo je do obnove nekih oštećenih spomenika koji su bili vezani uz Narodnooslobodilački pokret i žrtve fašizma (npr. u selu Đelekovec, na spomen-području nekadašnjeg koncentracijskog logora Danica u Koprivnici itd.). Prilog poznavanju odnosa sjećanja i historije mogu biti i promjene naziva imena ulica u gradu Koprivnici. Najveće promjene su se događale početkom 1990-ih godina kada je iz službenog nazivlja ulica i trgova u gradu Koprivnici (i dijelu okolnih sela) izbrisan čitav dio sjećanja na Narodnooslobodilačku borbu i žrtve fašizma kojih je u ovom kraju bilo relativno mnogo. Prije 1990. godine više od polovice imena ulica i trgova u Koprivnici bilo je vezano uz Narodnooslobodilačku borbu i tradiciju antifašizma, ali i simboliku socijalističkog društvenog ustroja što jasno ukazuje na visoki stupanj utjecaja tadašnje vladajuće ideologije na davanje nazivlja ulica i trgova. Nakon 1990. godine u Koprivnici je, odlukom tadašnjih vlasti, promijenjeno više od tri četvrtine imena ulica i trgova koji su se odnosili na Narodnooslobodilačku borbu, njene poginule borbe ili žrtve fašizma. Ovi podatci jasno govore o utjecaju lokalne politike ili bolje rečeno pojedinaca koji su u određenom trenutku imali utjecaj i podršku svoje političke opcije na promjenu simbolike vezanu uz Drugi svjetski rat na koprivničkom području te na pokušaj „zatiranja sjećanja“, odnosno vjerovatno i pokušaj revizije dijela prošlosti.

Summary

The author analyses the monuments as symbols and elements of memories in Podravina, namely Koprivnica and its county. Today, it is a northwest part of Croatia. The area is si-

tuated close to a border between Croatia and Hungary, 90 kilometres northeast from Zagreb. The text is focused on monuments and other forms of memories which refer to First and Second World War. Existing, but ruined or modified heritage is taken into consideration and elaborated on a few typical examples chosen subjectively by the author. Changes on monument related to world wars, in second half of the 20th century show a certain „confrontation of memories and symbols“. For this comparative method has been used to research monuments related to First and Second World War, and also changes in perception of symbolism to the present day.

Literatura

1. Leander BROZOVIĆ: *Grada za povijest Koprivnice*. Koprivnica, 1978.
2. Zdravko DIZDAR: Ljudski gubici logora „Danica“ kraj Koprivnice, 1941-1942. *Časopis za suvremenu povijest*, 34/2, Zagreb, 2002, 377-407.
3. Zdravko DIZDAR, Vladimir GEIGER, Milan POJIĆ, Mate RUPIĆ: *Partizanska i komunistička represija i zločini u Hrvatskoj 1944.-1946. Dokumenti*. Slavonski Brod – Zagreb, 2005.
4. Dražen ERNEČIĆ: *Židovi u Koprivnici*. Katalog izložbe, Koprivnica, 2005.
5. Dragutin FELETAR: SOUR „Bilokalnik“ 1960-1980. Koprivnica, 1980.
6. Dragutin FELETAR: *Značenje geografskog položaja i demografskih osobina za razvoj Koprivnice u prošlosti i sadašnjosti*. U: Koprivnica – grad i spomenici, Koprivnica, 1986, 11-17.
7. Dragutin FELETAR, Ivan ŠVEGOVIĆ: Izbori u Podravini 1990. *Podravski zbornik*, 17, Koprivnica, 1990, 7-13.
8. Dragutin FELETAR, Vjekoslav PRVČIĆ: *Koprivnički album*. Zagreb, 2006.
9. Franjo HORVATIĆ: *Spomenici NOB-a općine Koprivnica*. Koprivnica, 1986.
10. Juraj HRŽENJAK ur: *Rušenje antifasističkih spomenika u Hrvatskoj 1990-2000*. Zagreb 2002.
11. Danijel KOVAČIĆ: Povijest obrtničke škole u Koprivnici. *Scientia Podraviana*, 20, Koprivnica, 2006, 16-17.
12. Hrvoje PETRIĆ: *Općina i župa Drnje*. Povijesno-geografska monografija, Drnje, 2000.
13. Hrvoje PETRIĆ: *Koprivnica u 17. stoljeću*. Okoliš, demografske, društvene i gospodarske promjene u pograničnom gradu. Koprivnica, 2005.
14. Vjekoslav ROBOTIĆ: *Stoljeće koprivničke gimnazije*. *Scientia Podraviana*, 20, Koprivnica, 2006, 17-21.
15. Mirela SLUKAN ALTIĆ: *Povijesni atlas gradova, knj. 3 – Koprivnica*. Koprivnica-Zagreb, 2005.
16. Krešimir ŠVARC: *Stopedeset godina židovskog groblja u Koprivnici*. *Scientia Podraviana*, 15, Koprivnica, 2001, 8-9.
17. Bilokalnik d.d. 1960-2000, Koprivnica, 2000.

Izvori

1. Arhiv Osnovne škole „Mihovil Pavlek Miškina“ Đelekovec, *Spomenica škole Đelekovec, knj. 2, školska godina 1957/58*.
2. Dokumentacija Mjesne zajednice Drnje.
3. Dokumentacija Župnog ureda Peteranec.
4. Državni arhiv Varaždin, Arhivski sabirni centar Koprivnica, Dokumentacija Skupštine općine Koprivnica.
5. *Glas Podravine*, 31.5.1985.
6. *Glas Podravine*, 13.12.1991.
7. *Glas Podravine*, 20.12.1991.
8. *Koprivnički Hrvat, br. 42, 24.X.1942*.
9. *Neka ih čuva anđeo mira*. Katalog u povodu otvaranja spomen-obilježja, Peteranec, 1997.
10. Školski centar Koprivnica, *Izveštaj o radu školske godine 1975/76*.
11. Vlastita terenska istraživanja.